

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КАБИШ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.9 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ
ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

кандидат юридичних наук

Червяков Олександр Іванович,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

начальник Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби Безпеки України

Офіційні опоненти:

Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

Сербин Руслан Андрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

проректор

кандидат юридичних наук, доцент

Могілевська Людмила Геннадіївна,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Захист відбудеться «20» травня 2024 р. о 9⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «19» квітня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Вже протягом багатьох століть науково-технічний прогрес є однією із ключових ідей та, водночас, цілей розвитку цивілізованого суспільства. Разом із тим, покращення інформаційних систем та технологій, яке неупинно продовжується в останні декілька десятиліть, не тільки позитивно впливає на державу та суспільство. На сьогоднішній день інформаційні технології також активно використовуються як інструмент скоєння злочинів, які вчиняються за допомогою комп'ютерів, планшетів, платіжних терміналів та інших подібних засобів, а також пов'язані із протиправним створенням, зберіганням, обробкою даних, що належать органам державної влади, а також іншим юридичним та/або фізичним особам, з метою отримання неправомірної вигоди. Особливо гостро ця проблема стоїть сьогодні, адже окрім кіберзлочинності, Україна кожного дня зіштовхується з великою кількістю кібератак від російської федерації, а відтак стала своєрідним плацдармом для тестування та використання кіберзброї.

Не можна не відмітити, що протидія кіберзлочинності є складним та багатоаспектним явищем, яке вимагає здійснення професійної діяльності цілого ряду спеціально уповноважених суб'єктів. При цьому справедливим буде говорити й про те, що жодна державна інституція не може самостійно вирішувати всі проблемні питання, пов'язані із протидією кіберзлочинності, а відтак, необхідним та важливим є створення належних умов для ефективної та результативної взаємодії органів державної влади та їх посадових осіб у відповідній сфері.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Варто відзначити, що окремі проблемні питання пов'язані із протидією кіберзлочинності у своїх наукових працях розглядали: Д.С. Азаров, С.А. Буяджи, І.І. Васильковський, А.В. Войчиховський, В.Б. Дзюндзюк, Б.В. Дзюндзюк, В.П. Дулепа, О.М. Жеребець, О.О. Загуменний, О.Ю. Іванченко, О.О. Йона, Н.Ф. Казакова, Є.В. Котух, М.О. Кравцова, П.Є. Лавренко, В.В. Марков, Є.В. Петров, І.В. Сажнев, І.Б. Тацишин, В.О. Тімашов, Г.В. Форос, Г.М. Чернишов, М.Ю. Якимчук, М.Ю. Яцишин та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок вказаних вище науковців, справедливим буде зауважити, що на сьогоднішній день в юридичній літературі недостатньо опрацьованим є дослідження питання адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, що, як вбачається, є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Отже наявність низки теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із взаємодією суб'єктів протидії кіберзлочинності, а також відсутність комплексних теоретичних досліджень, присвячених даній проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленої дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями: «Стратегії кібербезпеки України», що була введена в дію Указом Президента України від

26 серпня 2021 р. № 447/2021; «Стратегії забезпечення державної безпеки», затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. №56/2022; Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року», затвердженої розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 272-р. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства України та практики його реалізації, з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, а також, спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, встановити напрями вдосконалення чинного законодавства у відповідній сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було вирішити такі основні *завдання*:

– оцінити стан дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– визначити поняття та розкрити особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– схарактеризувати сучасний стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– з'ясувати сутність поняття та окреслити структуру механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– встановити коло принципів адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– надати характеристику адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності;

– виокремити форми та методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– узагальнити міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності та опрацювати можливості його використання в Україні;

– запропонувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Методи дослідження. В основу дисертаційної роботи покладено загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Так, використання *аналітичного* методу дозволило надати оцінку стану дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 1.1). Для

того, щоб: визначити поняття та розкрити особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 1.2); а також з'ясувати сутність поняття та розкрити структуру механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 2.1) було використано *структурно-логічний* метод. Метод *документального аналізу* використовувався з метою характеристики сучасного стану адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 1.3); а також характеристики адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності (підрозділ 2.3). *Структурно-логічний* та *системно-функціональний* методи були використані для того, щоб: встановити коло принципів адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 2.2) та виокремити форми та методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 2.4). З метою узагальнення міжнародного досвіду адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності та опрацювання можливостей його використання в Україні (підрозділ 3.1) було використано *порівняльно-правовий* метод. Для того, щоб запропонувати напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності (підрозділ 3.2) було застосовано методи *моделювання* та *прогнозування*.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці фахівців із галузей адміністративного та інформаційного права. Окрім того, в процесі підготовки дисертації було використано напрацювання фахівців з інших галузевих дисциплін, як то: теорії держави і права, теорії управління, соціології, психології, філософії тощо.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні акти (ратифіковані у встановленому законом порядку), а також низка законодавчих та підзаконних актів, в яких закріплюється нормативно-правова основа взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практики діяльності суб'єктів протидії кіберзлочинності, періодичні видання, аналітичні статті, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що підготовлене дисертаційне дослідження є однією із перших спроб після повномасштабного вторгнення росії в Україну, комплексно, на монографічному рівні, з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації спрямовані на вдосконалення норм чинного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– виділено форми взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, які в свою чергу запропоновано поділити на дві групи: 1) нормативно-правові форми: нормотворчість; адміністративний договір; правозастосування; та

2) організаційно-управлінські форми: підготовка і реалізація спільних заходів; створення спільних робочих груп; адміністративний нагляд; просвітницька робота з громадськістю;

– доведено, що в Україні на прикладі провідних країн Європи та світу, вбачається необхідним розширити співробітництво між державою (в особі її уповноважених органів) та приватним сектором у сфері протидії та запобігання кіберзлочинності, що в свою чергу дозволить: по-перше, більш оперативно виявляти правопорушення, пов'язані із використанням інформаційних систем; по-друге, залучати фахівців, здатних більш якісно та оперативно реалізовувати діяльність у напрямку протидії та запобігання кіберзлочинності;

– акцентовано увагу на необхідності розробки та прийняття нової «Стратегії кібербезпеки України», яка повинна враховувати не тільки наявний практичний досвід та існуючі загрози у кіберпросторі, а й: по-перше, окреслити чинники, які обумовлюють виникнення та розвиток кіберзлочинності; по-друге, виокремити шляхи вдосконалення діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у напрямку протидії кіберзлочинам; по-третє, закріпити коло суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері протидії кіберзлочинності, а також перспективні напрямки, рівні, форми та методи їх взаємодії;

удосконалено:

– обґрунтування наукової думки про те, що незважаючи на суттєву зацікавленість з боку фахівців різних галузей права, на сьогоднішній день проблема правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності є недостатньо опрацьованою, зокрема з точки зору науки адміністративного права. З огляду на це наголошено, що вирішувати проблеми у відповідній сфері найбільш доцільно шляхом проведення комплексних теоретичних досліджень, присвячених покращенню саме адміністративного законодавства у цій сфері;

– науковий підхід щодо визначення поняття «механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності», на основі чого виділено ключові ознаки даної наукової категорії: 1) є динамічним явищем, яка показує реальне функціонування права; 2) є складним системним утворенням, адже складається зі спеціальних юридичних елементів, що взаємодіють одне з одним в процесі правового регулювання та виражається крізь систему форм, що мають адміністративний характер; 3) процес реалізації даного механізму носить формалізований характер, оскільки порядок та особливості його дії нормативно визначені;

– теоретичний підхід щодо визначення поняття «адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності», до елементів якого віднесено: компетенцію, повноваження, гарантії діяльності та юридичну відповідальність;

дістали подальшого розвитку:

– твердження про те, що протидія кіберзлочинності передбачає об'єднання зусиль різних органів державної влади та являє собою регламентовану нормами адміністративного права модель суспільних відносин, яка передбачає тісну інформаційно-організаційну співпрацю, об'єднання ресурсів, реалізацію спільних заходів, а також поділ відповідальності у процесі здійснення

державно-значущої діяльності у напрямку протидії та запобігання суспільно-небезпечним діянням, які складають структуру кіберзлочинності;

– твердження, що ключове місце в системі правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності відводиться саме нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: організаційно-управлінські аспекти взаємодії; порядок реалізації спільної діяльності уповноважених суб'єктів, а також їх ієрархічне підпорядкування; правовий статус суб'єктів відповідних правовідносин; цілі; завдання та функції співпраці; форми та методи взаємодії тощо;

– узагальнення переліку принципів взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, до яких запропоновано віднести такі: принцип законності, принцип поєднання цілей, принцип визначеності суб'єктного складу, принцип координації та контролю, принцип плановості, принцип науковості та принцип достатності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із взаємодією суб'єктів протидії кіберзлочинності (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – як основа для вдосконалення діючих та для розробки нових нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практичної складової використання адміністративно-правових форм та методів взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників, лекційних та науково-методичних матеріалів з дисциплін «Адміністративне право»; «Інформаційне право» та «Правоохоронна діяльність» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.); «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.); «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.)

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок. Список використаних джерел включає 230 найменувань та розміщений на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, вказано на зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено мету і завдання дисертації відповідно до предмета та об'єкта дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зазначено особистий внесок здобувача та апробацію матеріалів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності» складається з трьох підрозділів, в яких: оцінено стан дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності; визначено поняття та розкрито особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності; надано характеристику сучасному стану адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

У підрозділі 1.1 *«Стан дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності»* акцентовано увагу на тому, що на тлі розвитку комп'ютерів та цифрової революції в цілому, з'являються окремі особи та групи, що намагаються за допомогою новітніх технічних інструментів порушити права та свободи інших людей шляхом: незаконного заволодіння їх особистими даними; викрадення грошових коштів, які знаходяться на електронних рахунках; втягнення людей у різноманітні шахрайські схеми, наприклад, пов'язані із продажем неіснуючих товарів і таке інше. Відмічено, що все перелічене в сукупності сформувало серйозну проблему кіберзлочинності, яка постійно перебуває у полі зору правоохоронних органів та міжнародної спільноти.

Здійснено аналіз наукових праць вчених, які досліджували проблематику кіберзлочинності на рівні дисертацій, статей, тез-доповідей, тощо. Аргументовано, що незважаючи на чималу кількість наукових робіт, чітко сформульованого підходу до розкриття сутності та оцінки правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності на сьогодні в юридичній літературі досі не сформовано. Поверхнево вказане питання розглядалось в межах багатьох галузевих наук та в рамках більш широких проблематик, присвячених кібербезпеці держави взагалі.

Узагальнено, що на сьогоднішній день в науковій літературі відсутні комплексні теоретичні напрацювання, присвячені питанню адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, а відтак вказане питання є перспективним напрямком для проведення теоретичних досліджень.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності»* акцентовано увагу на тому, що в умовах сьогодення важливим напрямком діяльності держави є здійснення протидії кіберзлочинності, що в свою чергу передбачає взаємодію спеціально уповноважених суб'єктів у відповідній сфері. Розкрито загальнотеоретичні підходи стосовно сутності поняття «взаємодія», на основі чого було відзначено, що вона є особливою формою взаємовідносин між певними суб'єктами, яка

передбачає загальну цілеспрямованість, узгодженість, координованість їх діяльності задля виконання спільних поточних завдань та досягнення єдиної кінцевої мети. Взаємодія має цілком добровільний характер, адже в її основі лежить співпраця, однакове прагнення та заінтересованість кожного суб'єкта досягти поставлених цілей.

Здійснено аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, на основі чого розкрито сутнісний зміст поняття «кіберзлочинність». Відмічено, що взаємодія у сфері кіберзлочинності передбачає те, що її суб'єкти мають справу із комплексним, негативним соціальним явищем, яке складається із великого масиву суспільно-небезпечних діянь за які передбачено кримінальне покарання згідно до законодавства України. З цього ж виходить інша особливість цієї категорії, – учасники взаємодії провадять спеціальний різновид діяльності – протидію кіберзлочинам.

Запропоновано авторське визначення поняття взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, а також виокремлено його найбільш важливі властивості, які відрізняють її від інших форм співпраці у різних сферах суспільного життя.

У підрозділі 1.3 «Сучасний стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності» наголошується на тому, що важливим завданням законодавця є забезпечення ефективної співпраці суб'єктів протидії кіберзлочинності, реалізація якої вимагає створення належного нормативно-правового підґрунтя.

Акцентовано увагу на тому, що розглядати нормативно-правові акти, норми яких спрямовані на регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, найбільш доцільно в залежності від їх юридичної сили. Керуючись даною логікою спочатку розглянуто положення Конституції України, а також ряду міжнародних нормативних документів, на основі чого було відзначено, що саме в них закріплюються найбільш важливі стандарти боротьби із зазначеним негативним явищем, а також механізми міжнародної співпраці на рівні держав.

Розкрито положення ряду законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, норми яких прямо чи опосередковано регулюють питання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Проведений аналіз дав змогу обґрунтувати, що ключове місце в системі відповідних правових засад належить нормам адміністративної галузі права. Зазначене, перш за все, пов'язано із характером суспільно-правових відносин, які виникають в процесі взаємодії суб'єктів протидії суспільно-небезпечним діянням, вчиненим із використанням інформаційних технологій. Саме в актах адміністративного характеру розкриваються: організаційно-управлінські аспекти взаємодії; порядок реалізації спільної діяльності уповноважених суб'єктів в секторі забезпечення кібербезпеки та їх ієрархічне підпорядкування; правовий статус суб'єктів відповідних правовідносин, ключові цілі, завдання та функції співпраці тощо.

Узагальнено, що на сьогоднішній день стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності можна оцінити неоднозначно. Наведене має низку аргументів на підтвердження даної тези.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності» містить чотири підрозділи, в яких: з'ясовано сутність поняття та окреслено структуру механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності; встановлено коло принципів адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності; надано характеристику адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності; виокремлено форми та методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності»* відзначається, що взаємодія суб'єктів протидії кіберзлочинності, в силу своєї правової природи, має багато спільних рис із співпрацею учасників багатьох відносин, які виникають з приводу боротьби із іншими суспільно-негативними та небезпечними явищами. Разом із цим відзначено, що досліджуваний в дисертації категорії притаманний ряд специфічних рис, пов'язаних із особливістю механізму її адміністративно-правового регулювання.

Розкрито загальнотеоретичні підходи щодо тлумачення понять «механізм», «правове регулювання» та «механізм адміністративно-правового регулювання», на основі чого запропоновано авторський підхід щодо тлумачення даної категорії в розрізі взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Акцентовано увагу на тому, що механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності є складним та багатоаспектним інститутом, який складається із сукупності елементів. Спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, до ключових елементів даного механізму віднесено: принципи права; норми адміністративного права; нормативно-правові акти; адміністративні правовідносини. Надано змістовну характеристику кожному із виділених елементів. Підкреслено, що кожна наведена складова є цілком самостійною категорією із власним набором специфікацій, але у єдності та взаємодії вони формують цілісне механічне утворення, яке показує юридичну складову виявлення, припинення та профілактики злочинності в кіберпросторі.

У підрозділі 2.2 *«Принципи адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності»* відзначається, що адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності є складним явищем в основі якого лежить система відправних начал, вихідних ідей, які в науковій літературі прийнято називати принципами. Розкрито загальнотеоретичні підходи щодо тлумачення поняття «принцип». Особливу увагу приділено змісту даної категорії саме з правової точки зору, на основі чого запропоновано авторське визначення поняття «принципи адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності».

Виділено такі ключові принципи адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності: законності; поєднання цілей; визначеності суб'єктного складу; координації та контролю; плановості; науковості; достатності. Надано змістовну характеристику кожній із окреслених засад.

Узагальнено, що саме виділені вище принципи адміністративно-правового регулювання обумовлюють глобальне призначення, напрям руху та характер взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Вони несуть в собі ґрунтовні, вихідні вимоги щодо механізму провадження такої співпраці та фактично визначають її правову конструкцію. Тому виділення, дотримання та врахування цих принципів є обов'язковим в контексті побудови ефективної та якісної системи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

У підрозділі 2.3 *«Адміністративно-правовий статус суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності»* акцентується увага на тому, що будь-яка взаємодія неможлива без сторін, які приймають в ній участь та забезпечують виконання цілей, зокрема у сфері протидії кіберзлочинності. При цьому кожен із зазначених суб'єктів володіє своїм, особливим адміністративно-правовим статусом.

Узагальнено наукові підходи стосовно тлумачення таких понять, як: «статус, «соціальний статус; «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус». Наголошено, що категоріями правового та адміністративно-правового статусу описується місце суб'єкта у межах суспільно-правових відносин, а також набуття ним у зв'язку із цим визначених законодавством України додаткових суб'єктивних характеристик, як то права та обов'язки. Запропоновано авторське визначення «адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності».

На основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виокремлено ключові елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності, до яких віднесено: компетенцію, повноваження, гарантії діяльності та юридичну відповідальність. Аргументовано, що саме вказані елементи найбільш змістовно та повно розкривають роль та призначення кожного окремого суб'єкта в розрізі досліджуваних правовідносин. Наголошено, що виділені елементи в своїй сукупності дозволяють побачити: як саме трансформується юридичне положення учасників у відносинах взаємодії та якими новими характеристиками доповнюється.

У підрозділі 2.4 *«Форми та методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності»* наголошується, що спільна діяльність суб'єктів протидії кіберзлочинності знаходить своє об'єктивне відображення у низці форм, які в свою чергу реалізуються за допомогою використання спеціальних інструментів та засобів, які прийнято називати методами. Запропоновано авторське визначення поняття «форми взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності». Доведено, що відповідні форми найбільш доцільно поділити на нормативно-правові та організаційно-управлінські. Надано змістовну характеристику кожній із окреслених груп форм взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Відзначено, що реалізація зазначених вище форм передбачає використання спеціального набору інструментів та засобів, які прийнято називати методами. Розкрито сутність поняття метод з точки зору етимології, теорії управління, права, тощо. На основі зазначеного під методами взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності запропоновано розуміти сукупність визначених нормами чинного законодавства інструментів та засобів, які в своїй діяльності використовують спеціально уповноважені органи державної влади задля здійснення відповідної спільної діяльності. Виокремлено коло відповідних методів та надано їм змістовну характеристику.

Відмічається, що саме наведені форми та методи найбільш змістовно характеризують практичний бік спільної діяльності суб'єктів протидії кіберзлочинності в Україні. Разом із тим, зауважено, що на сьогоднішній день відповідні методи не віднайшли свого законодавчого закріплення. А відтак, вказана проблема потребує усунення шляхом вдосконалення як правових, так і організаційних засад здійснення відповідної спільної діяльності.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності» складається із двох підрозділів, в яких: узагальнено міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності та опрацьовано можливості його використання в Україні, а також з'ясовано напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

У підрозділі 3.1 *«Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності та можливості його використання в Україні»* перш за все, обґрунтовується важливість та необхідність проведення комплексних теоретичних досліджень, присвячених зарубіжному адміністративно-правовому регулюванню взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Особлива увага приділена досвіду Сполучених Штатів Америки, яка володіє найбільш змістовним та передовим досвідом у відповідній сфері. Наголошено, що взаємодія органів державної влади у галузі протидії кіберзлочинності у США – це комплексна та багатогранна діяльність, яка охоплює різні етапи, від збору й аналізу інформації, а також вчинення спеціально уповноваженими суб'єктами дій, що передбачають реагування на інциденти (кіберзагрози), до державно-приватного партнерства, що також включає можливість активного залучення приватного сектору для вирішення певних задач.

Узагальнено, що на сьогоднішній день у світі сформувались досить дієві підходи для протидії кіберзлочинності, втім і вони не стали панацеєю для того, щоб повністю мінімізувати ризики виникнення цього негативного явища. А відтак, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське бачення щодо можливостей запровадження позитивного міжнародного досвіду адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності в українські реалії.

У підрозділі 3.2 «Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності» акцентується увага на тому, що на сьогоднішній день законодавство, норми якого спрямовані на регулювання протидії кіберзлочинності взагалі, та щодо взаємодії спеціально уповноважених суб'єктів у цій сфері, зокрема, потребує комплексного вдосконалення, що обумовлено наявністю низки прогалин у ньому.

Здійснено комплексний аналіз ряду стратегічних нормативно-правових актів у сфері протидії кіберзлочинності, на основі чого була відзначена значна зацікавленість законодавця у вирішенні проблем, пов'язаних із протидією цьому негативному суспільно небезпечному явищу, яке негативним чином впливає на фінансово-економічне становище не тільки кожної окремої людини, а й держави і суспільства в цілому. З огляду на це наголошено, що на сьогоднішній день важливим кроком законодавця має бути розробка та прийняття нової «Стратегії кібербезпеки України».

Здійснено аналіз наукових поглядів вчених, які у своїх працях досліджували питання протидії кіберзлочинності, на основі чого було відзначено, що вони зробили вагомий внесок у розвиток кібербезпеки в Україні. Разом із тим було відзначено декілька важливих негативних аспектів, зокрема: по-перше, переважна більшість досліджень були спрямовані на опрацювання теоретичних питань кібербезпеки в Україні; по-друге, питання діяльності суб'єктів протидії кіберзлочинності, а також їх взаємодії, досліджувалось досить поверхнево, в межах більш широких проблемних питань.

Спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, було запропоновано авторське бачення щодо напрямів вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Акцентовано увагу на тому, що вдосконалення законодавства має здійснюватись у поєднанні із покращенням організаційних засад здійснення відповідної діяльності. В даному контексті запропоновано: 1) покращити систему кадрового забезпечення суб'єктів протидії кіберзлочинності; 2) вдосконалити систему інформаційного забезпечення суб'єктів взаємодії; 3) переглянути підхід до фінансового та матеріально-технічного забезпечення взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, на основі чого розробити низку теоретичних та практичних пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на правове врегулювання відповідної взаємодії. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку

висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Констатовано, що незважаючи на чималу кількість наукових досліджень, чітко сформульованого підходу до розкриття сутності та оцінки стану правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності на сьогодні в юридичній літературі досі не сформовано. Поверхнево вказане питання розглядалось в межах багатьох галузевих наук та в рамках більш широких проблематик, присвячених кібербезпеці держави взагалі. Акцентовано увагу, що: а) представники кримінального права та кримінології зосереджують увагу лише на тому, що взаємодія є необхідним організаційним заходом подолання такого негативного явища, як кіберзлочинність; б) представники кримінального процесуального права та криміналістики обмежують свої дослідження виключно рамками існуючих процесуальних механізмів та порядком здійснення відповідних слідчих дій та заходів, вважаючи взаємодію виключно моделлю розвитку процесуальних відносин; в) міжнародники переймаються лише світовою співпрацею у сфері боротьби з кіберзлочинами та її юридичним оформленням; г) теоретики права розглядають взаємодію у контексті дослідження і розкриття особливостей змісту кіберзлочинності загалом. Наголошено, що безумовно, фахівці вказаних вище галузей права зробили вагомий внесок у розвиток даного інституту. Проте відсутність єдиного сформульованого комплексного бачення природи, змісту, особливостей організації, напрямів здійснення та інших аспектів правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності ускладнює вироблення її нової концепції та визначення шляхів удосконалення. При цьому підкреслено, що вирішувати відповідні проблеми найбільш доцільно в розрізі адміністративної галузі права, адже саме її нормами регулюється діяльність відповідних суб'єктів, їх правовий статус, мета та завдання діяльності, а відтак і визначаються засади взаємодії спеціально уповноважених органів державної влади у галузі протидії кіберзлочинності.

2. Визначено, що взаємодія суб'єктів протидії кіберзлочинності – це регламентована нормами адміністративного права модель суспільних відносин, яка передбачає тісну інформаційно-організаційну співпрацю, об'єднання ресурсів, реалізацію спільних заходів, а також поділ відповідальності у процесі здійснення державно-значущої діяльності у напрямку протидії та запобігання суспільно-небезпечним діянням, які складають структуру кіберзлочинності.

До характерних особливостей даної взаємодії віднесено наступне: а) головною її ціллю є протидія комплексному суспільно-небезпечному явищу, яке наносить шкоду правам, свободам та інтересам громадян України, а також включає негативні дії, за які законодавством передбачено найсуворіший різновид покарання – кримінальний; б) відбувається в рамках протидії кіберзлочинності – спеціальної комплексної діяльності, спрямованої на реалізацію заходів та процедур із попередження, виявлення та припинення дій окремих осіб та груп, що містять ознаки кіберзлочинів, а також факторів, які сприяють їх вчиненню; в) вступати у дані відносини можуть виключно спеціально-уповноважені суб'єкти, які мають права та обов'язки у сфері

реалізації правоохоронної функції держави; г) взаємодія суб'єктів протидії кіберзлочинності є об'єктом адміністративно-правового регулювання.

3. Доведено, що на сьогоднішній день стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності не можна оцінити однозначно, адже, з одного боку, наявною є широка нормативна база, спрямована на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері, а з іншої сторони чинне законодавство має низку прогалин та недоліків, до яких слід віднести: фактичну відсутність нормативно-правового закріплення ефективних та злагоджених механізмів взаємодії спеціально уповноважених суб'єктів у відповідній сфері; форм та методів такої взаємодії тощо.

4. Під механізмом адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності запропоновано розуміти формалізовану систему спеціальних, взаємодіючих та взаємозалежних між собою юридичних елементів, за рахунок яких встановлюються матеріальні та процедурні засади впливу права на суспільно-правові відносини, що виникають в сфері спільної діяльності суб'єктів, які уповноважені на виявлення, припинення та профілактику кіберзлочинів.

5. Аргументовано, що принципи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності представляють собою сукупність вихідних засад, основоположних, розчинених у адміністративно-правових нормативних актах, стабільних, загальнообов'язкових ідей, які визначають призначення, вектори, цілі та особливості правового регулювання суспільно-правових відносин, що виникають в контексті взаємодії уповноважених суб'єктів протидії кіберзлочинності в Україні. До вказаних принципів віднесено принципи: законності; поєднання цілей; визначеності суб'єктного складу; координації та контролю; плановості; науковості; достатності.

6. Наголошено, що адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії кіберзлочинності в Україні – це сукупність визначених нормами адміністративного права елементів, які в своїй єдності визначають положення та роль суб'єктів протидії кіберзлочинності у суспільно-правових відносинах, що виникають в процесі здійснення ними спільної діяльності у досліджуваному напрямку. До елементів адміністративно-правового статусу відповідних суб'єктів віднесено: компетенцію, повноваження, гарантії діяльності та юридичну відповідальність.

7. Під формами взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності запропоновано розуміти зовнішній вираз спільної, взаємоузгодженої практичної діяльності спеціально уповноважених органів державної влади та їх посадових осіб, яка спрямована на досягнення єдиної мети – протидія та запобігання правопорушенням та злочинним діям, які відбуваються в кіберпросторі або з використанням комп'ютерних технологій і мереж. Зауважено, що в науковій літературі не сформовано єдиного підходу щодо переліку відповідних форм, а відтак останні запропоновано поділити на дві групи: 1) нормативно-правові форми: нормотворчість; адміністративний договір; правозастосування; 2) організаційно-управлінські форми: підготовка і

реалізація спільних заходів; створення спільних робочих груп; адміністративний нагляд; просвітницька робота з громадськістю.

Методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності запропоновано визначити як сукупність закріплених нормами чинного законодавства інструментів та засобів, які в своїй діяльності використовують спеціально уповноважені органи державної влади задля здійснення відповідної спільної діяльності. До вказаних методів віднесено такі: переконання, примус, координацію, планування, прогнозування, роботу з кадрами та інформаційний метод.

8. Узагальнено, що на сьогоднішній день у світі сформувались досить дієві підходи у сфері протидії кіберзлочинності, втім і вони не стали панацеєю для того, щоб повністю мінімізувати ризики виникнення цього негативного явища. Втім, це не виключає можливості використання такого позитивного міжнародного досвіду у сфері протидії кіберзлочинності в українських реаліях:

- по-перше, вбачається необхідним розширити коло суб'єктів протидії кіберзлочинності з чітким розподілом їх ролей у відповідній сфері. Окрім того, необхідним є створення єдиного координаційного центру, який буде відповідати за узгодження діяльності у відповідній сфері (на прикладі Франції та Німеччини);

- по-друге, на прикладі США доцільно розробити розгорнутий та змістовний порядок взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, в якому слід чітко розкрити повноваження кожного органу державної влади у відповідній сфері;

- по-третє, в переважній більшості у зарубіжних країнах ефективність взаємодії на пряму залежить від швидкості обміну актуальною інформацією про потенційні та/або існуючі загрози у сфері використання інформаційних технологій. Так, до прикладу, у Великобританії створено систему, за якою суб'єкти протидії постійно отримують актуальну інформацію про існуючі та потенційні загрози кібербезпеці в режимі «он-лайн», отже доцільно створити відповідну систему й в Україні;

- по-четверте, слід створити ефективну систему збору даних про кіберзлочини, в тому числі й на основі отримання скарг від звичайних користувачів;

- по-п'яте, фактично в кожній розвинутій країні важливим елементом протидії кіберзлочинності є співпраця держави та приватного сектору у відповідній сфері. Урядові установи тісно співпрацюють із галузями приватного сектора, включаючи енергетику, фінанси, охорону здоров'я та технології, що є теж доцільним для запровадження в Україні.

- по-шосте, на прикладі США запровадити постійну співпрацю у науковій сфері, зокрема: проводити тренінги, семінари, науково-практичні конференції тощо. Останнє дозволяє розвивати науковий потенціал у сфері протидії кіберзлочинності.

9. З метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності запропоновано:

1) розробити та прийняту нову «Стратегію забезпечення кібербезпеки», яка повинна враховувати не тільки існуючі загрози у кіберпросторі, а й: по-перше, окреслити чинники, які обумовлюють виникнення та розвиток кіберзлочинності; по-друге, виокремити шляхи вдосконалення діяльності, спрямованої на протидію кіберзлочинам; по-третє, закріпити коло суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері протидії кіберзлочинності, а також перспективні напрямки, рівні, форми та методи їх взаємодії;

2) розширити коло суб'єктів, які реалізують діяльність у сфері протидії кіберзлочинності, задля чого слід внести доповнення до пункту 4 статті 5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», а також змістовно визначити правовий статус відповідних органів;

3) доповнити статтю 2 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» принципом взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, адже вирішити існуючі проблеми у відповідній сфері жоден орган державної влади самостійно не може;

4) в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначити види кіберзлочинів, що в свою чергу створить основу для опрацювання напрямів взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності;

5) розробити та прийняти окремий законодавчий акт «Про основи взаємодії суб'єктів протидії та запобігання кіберзлочинності».

Доведено, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності є фактично неможливим без покращення організаційних засад здійснення відповідної діяльності. В даному контексті вбачається необхідним: 1) покращити систему кадрового забезпечення суб'єктів протидії кіберзлочинності; 2) вдосконалити систему інформаційного забезпечення суб'єктів взаємодії; 3) переглянути підхід до фінансового та матеріально-технічного забезпечення взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кабиш О.О. Стан дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *Держава та регіони. Серія Право*. 2021. № 4(74). С. 205–209.

2. Кабиш О.О. Сутність та зміст механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 185–189.

3. Кабиш О. Особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 250–254.

4. Кабиш О.О. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 113–118.

5. Kabysh, O.O. Administrative and legal status of the subjects of interaction in the field of combating cybercrime. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 9. pp. 101–106.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кабиш О.О. До характеристики принципів адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12–13 серпня 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 42–45.

7. Кабиш О.О. До проблеми визначення поняття протидії кіберзлочинності. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 37–39.

8. Кабиш О.О. Сутність та зміст координації та контролю, як принципів взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 21–23.

АНОТАЦІЯ

Кабиш О.О. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертаційну роботу присвячено з'ясуванню сутності та особливостей адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності, а також розробленню пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства у відповідній сфері.

Надано оцінку стану дослідження проблеми правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Визначено поняття та розкрито особливості взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Схарактеризовано сучасний стан адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. З'ясовано сутність поняття та окреслено структуру механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Встановлено коло принципів адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Надано характеристику адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії у сфері протидії кіберзлочинності. Виокремлено форми та методи взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності. Узагальнено міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності та опрацьовано можливості його використання в Україні. З'ясовано напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів протидії кіберзлочинності.

Ключові слова: взаємодія, протидія, кіберзлочинність, суб'єкт, механізм, адміністративно-правове регулювання, принципи, адміністративно-правовий статус, форми, методи, міжнародний досвід, вдосконалення, адміністративне законодавство.

SUMMARY

Kabish O. O. Administrative and Legal Foundations of Interaction Among Subjects Combating Cybercrime. – *Qualification scientific work, manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to clarifying the essence and peculiarities of the administrative and legal foundations of interaction among subjects combating cybercrime, as well as developing proposals and recommendations aimed at improving administrative legislation in the relevant area.

An assessment of the state of research on the legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime is provided. The concept and features of the interaction among subjects combating cybercrime are defined and disclosed. The current state of administrative and legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime is characterized. The essence of the concept and the structure of the mechanism of administrative and legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime are clarified. The principles of administrative and legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime are established. A characteristic of the administrative and legal status of subjects interacting in the field of combating cybercrime is provided. Forms and methods of interaction among subjects combating cybercrime are identified. The international experience in administrative and legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime is summarized, and the possibilities of its application in Ukraine are explored. Directions for improving the administrative and legal regulation of the interaction among subjects combating cybercrime are elucidated.

Keywords: interaction, combating, cybercrime, subject, mechanism, administrative and legal regulation, principles, administrative and legal status, forms, methods, international experience, improvement, administrative legislation.